

Tilburg University

Misverstanden over pensioenen, naschrift

Bovenberg, A.L.

Published in:
Weekblad voor Fiscaal Recht

Publication date:
1993

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Bovenberg, A. L. (1993). Misverstanden over pensioenen, naschrift. *Weekblad voor Fiscaal Recht*, 122(6057), 862-865.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

breuk is direct, bij het tussentijds beëindigen van de dienstbetrekking zichtbaar en duidelijk. En dan dus direct te repareren. Pensioenonzekerheid geeft geen basis om direct-aanvullende voorzieningen te treffen, bij pensioeningang kan er een tekort blijken in termen van continuering van de levensstandaard. Er kan natuurlijk ook een overschot zijn, maar dan heeft men, naar achteraf blijkt, te veel in pensioen geïnvesteerd, en dat is ook geen wijs beleid. Voorts moet ik erop wijzen dat pensioenbreuk recentelijk in zeer belangrijke mate is ondervangen. Ook daarvoor heeft dat 'conservatieve pensioenwereldje' inmiddels zorg gedragen.

Wat er ook zij van de voorkeur voor final pay of voor beschikbare premie, het is uitsluitend een kwestie van een mogelijk andere verdeling van de totale pensioenlast in Nederland over de individuen. De door Bovenberg in het vooruitzicht gestelde zegeningen worden wij noch door het ene, noch door het andere systeem van toezegging deelachtig. Als hij meent dat pensioenpremies het karakter hebben van een collectieve last, deel uitmakend van de 'wig' (en daar is best wat voor te zeggen), dan is er mijns inziens maar één oplossing, en dat is de pensioenlasten verlagen. Gewoon minder in pensioen investeren. Dat kan natuurlijk, zij het niet zo simpel als het hier gezegd wordt, maar dat heeft onder meer wel tot gevolg dat de financieringsbehoefte van de overheid, die nu in belangrijke mate door pensioenvermogens wordt gedekt, minder gemakkelijk bevredigd kan worden. Wellicht resulteert dat weer in een opwaartse druk op het rentepeil met alle bijbehorende effecten op de volkshuishouding.

Het lijkt nuttig nog enkele regels te besteden aan de vraag wat de voorkeur verdient: individuele of collectieve vorming van de oudedagsvoorziening. De funding kan bij collectieve aanpak vanwege het verplichte deelnemerschap globaler en dus met minder uitvoeringskosten geschieden. Medische selectie kan ook terughoudender bezien worden, zowel bij toetreding, als bij latere verhoging. Keuzevrijheid is er natuurlijk alleen bij een individuele vorming van het pensioen, de acquisitiekosten zijn dan uiteraard meer, het kost nu eenmaal meer tijd en inspanning iedere betrokkene individuël op te sporen, te overtuigen en te begeleiden.

Als toegezegd, heb ik niet alle slakken van zout voorzien, ik heb gepoogd me tot hoofdzaken te beperken. Van alle landen in de Europese Gemeenschap heeft Nederland relatief het meeste in pensioen geïnvesteerd, en onze pensioencultuur kan de vergelijking uitstekend doorstaan. Zeker in een tijd van vergrijzing die de samenleving als geheel voor toenemende kosten stelt, is het onverstandig het Nederlandse stelsel van aanvullende pensioenen, waarin nu juist géén omslagelementen zitten en dat dus voor die vergrijzing redelijk immuun is, af te breken. Discussie erover kan natuurlijk geen kwaad, maar alleen, indien gebaseerd op feiten en deugdelijke argumenten. Moge dit opstel daar een bijdrage aan zijn.

NASCHRIFT

Gaarne ga ik in op het aanbod van de redactie om te reageren op het commentaar van de heer mr. J. W. Broekhuizen op mijn eerdere bijdragen aan het Weekblad. Ook ik zal sommige slakken met rust laten. Alleen op de grote exemplaren zal ik zout leggen.

1 AOW-PREMIES OP AANVULLENDE PENSIOENEN

Mr. Broekhuizen vraagt zich af wat het nut is van het heffen van AOW-premies over het inkomen van bejaarden, wanneer de koopkrachteffecten van een dergelijke maatregel volledig worden gecompenseerd. Het is zeker niet mijn bedoeling de verhoging van de bruto-AOW te beperken tot bejaarden zonder aanvullend pensioen. Toch betekent het premieplichtig maken van het inkomen van senioren dat toekomstige bejaarden met een aanvullend pensioen met een verlies in koopkracht geconfronteerd worden. Deze bejaarden worden immers alleen gecompenseerd voor de AOW-premies die zij beta-

len over hun AOW-uitkering en dus niet voor de AOW-premies, geheven over hun aanvullende pensioen. Per saldo is het effect dan ook niet nul: Er vindt wel degelijk herverdeling plaats van bejaarden met een aanvullend pensioen naar ouderen die alleen van de AOW moeten rondkomen en de jongeren die AOW-premie betalen. Van de 'sterke schouders' onder de senioren wordt zo een bijdrage gevraagd ten behoeve van het versterken van het financiële draagvlak voor sociaal verantwoorde AOW-uitkeringen. Bovendien draagt het premieplichtig maken van aanvullende pensioenen bij aan het verminderen van de subsidie op pensioenbesparingen (zoals lijfrentes), die voortvloeit uit het verschil tussen, enerzijds, het tarief waartegen pensioenpremies worden afgetrokken (het zgn. aftrektarief), en anderzijds, het tarief waartegen de pensioenuitkeringen worden belast (het zogenaamde uitkeringstarief). Het doel van mijn voorstel is dan ook geenszins het verlagen van de AOW-uitkeringen. Integendeel, het is erop gericht de premiebasis voor de toekomstige AOW-uitkeringen te versterken in het zicht van de vergrijzing. Op deze manier wordt het risico van een toekomstige verlaging van de AOW beperkt, en kan de AOW-uitkering, ondanks de vergrijzing, op een sociaal verantwoord niveau blijven.

2 DE FISCALE FACILITERING VAN PENSIOENEN

Mr. Broekhuizen suggereert dat ik de onbelastbaarheid van pensioenpremies als een fiscale faciliteit zou hebben bestempeld. Dit is onjuist. Onderdeel 2 van mijn artikel van 24 december jl. bevat juist een pleidooi voor de omkeerregel en dus voor de aftrekbaarheid van pensioenpremies. Verder stelt het begin van onderdeel 3 van die bijdrage: 'Pensioenbesparingen worden fiscaal gefacilieerd. Het is echter een misvatting dat de omkeerregel daarvan de oorzaak zou zijn.' De fiscale facilitatie van pensioenen vindt haar oorzaak elders, namelijk, bij het feit dat het aftrektarief het uitkeringstarief overtreft en bij het ontbreken van een belasting op de beleggingsopbrengsten van pensioenfondsen.

Mr. Broekhuizen schrijft dat vrije besparingen van wezenlijk andere aard zijn dan contractuele besparingen. Deze stelling kan ik van harte onderschrijven. Mijn bijdragen hebben dan ook nooit gesuggereerd dat vrije en contractuele besparingen perfecte substituten zouden zijn. Waren ze dat maar! Dan zou de ongelijke fiscale behandeling van vrije en contractuele besparingen minder schadelijk zijn. De fiscale facilitatie van pensioenbesparingen brengt spaarders ertoe een groter gedeelte van hun besparingen contractueel vast te leggen dan ze zonder de fiscale begeleiding zouden doen. Dit leidt tot welvaartsverliezen, juist omdat contractuele besparingen andere karaktertrekken hebben dan vrije besparingen, onder andere vanwege de redenen, genoemd door mr. Broekhuizen, zoals hun minder liquide karakter. Mijn oorspronkelijke artikel veronderstelde wel enige mate van substitutie tussen vrije en contractuele besparingen, maar zeker geen perfecte substitueerbaarheid. Dat er sprake is van een zekere mate van substitutie tussen vrije en contractuele besparingen lijkt me evident — hiervoor hoeft men alleen maar de advertenties in de krant te lezen, vooral zo omstreeks 24 december.

Mr. Broekhuizen stelt, dat ongelijksoortige zaken verschillend behandeld moeten worden. Ook dit had het artikel van 24 december begrepen! Mijn voorstel voor een heffing op overrente is er namelijk op gericht recht te doen aan het bijzondere karakter van pensioenfondsen.¹ Het is in dit verband opmerkelijk, dat mr. Broekhuizen schrijft dat de beleggingsopbrengsten van pensioenfondsen belastingobject zouden kunnen zijn voor zover die beleggingsopbrengsten de rekenrente overschrijden. Dit komt dicht in de buurt bij de in mijn bijdrage van 24 december voorgestelde heffing op 'overrente' (zie in het bijzonder noot 25). Wel dient men te beseffen (zie ook onderdeel 7 van de bijdrage van 24 december), dat vrije besparingen dan zwaarder belast blijven zolang de fiscale behandeling van vrije besparingen

¹ Zie blz. 1822: 'De belasting op de beleggingsopbrengsten van de pensioenfondsen dient echter wel recht te doen aan het bijzondere karakter van pensioenfondsen.'

ongewijzigd blijft. Mogelijkheden voor belastingarbitrage blijven dan bestaan, tenzij men de renteaftrek beperkt (dat wil zeggen, alleen aftrek van rente voor zover de rente de rekenrente te boven gaat).

Terloops stelt mr. Broekhuizen de Brede Herwaardering II aan de kaak. In dit verband begrijpt hij mijn opmerking niet dat bedrijven kunnen sparen via pensioenfondsen. Volgens hem zijn, geredeneerd vanuit het perspectief van bedrijven, bijdragen aan pensioenfondsen geen besparing, maar weggegooid geld. Hierbij ziet hij echter over het hoofd dat tegenover de hogere huidige pensioenbijdrage een lagere bijdrage in de toekomst staat. Met andere woorden, tegenover een lagere nettowinst ten tijde van de extra pensioenbijdrage staat een hogere winst in de toekomst. Het rendement op een hogere bijdrage aan het pensioenfonds ligt hoger dan het beleggen in financiële activa door het bedrijf zelf. In tegenstelling tot het pensioenfonds betaalt het bedrijf immers (vennootschaps)belasting over het rendement op beleggingen.

3 DE AARD VAN DE PENSIOENREGELINGEN

Mr. Broekhuizen schrijft, dat er nogal wat nadelen kleven aan het beschikbare-premiestelsel. In dit verband wijst hij met name op het risico-aspect. Het beschikbare-premiesysteem legt het risico bij de werknemer. Dit in tegenstelling tot het final-paysysteem, waarbij de werkgever het risico zou dragen en de werknemer verzekerd is tegen het beleggingsrisico. Hierbij zou ik eerst willen opmerken, dat bij het final-paysysteem het risico niet zozeer ligt bij de werkgever, maar meer bij het collectief van oude en jonge werknemers. De pensioenkosten zijn immers arbeidskosten en zullen dus uit de ruimte beschikbaar voor verbeteringen van de arbeidsvoorwaarden moeten komen. Verder onderkent mijn bijdrage van 24 december jl. dat het beschikbare-premiesysteem het risico bij het individu legt.² Om het beschikbare-premiestelsel desondanks toch ingang te doen vinden pleit onderdeel 6 van dat artikel voor een speciale fiscale systematiek van het belasten van pensioenfondsen. Op deze wijze wordt het macro-economische risico van reële rentefluctuaties gedragen door de overheid in plaats van door de individuele werknemer, en wordt het beschikbare-premiesysteem ook aantrekkelijk voor werknemers.

Mr. Broekhuizen stelt, dat de keuze tussen de final-pay- en beschikbare-premiesystemen alleen een keuze zou zijn tussen verschillende verdelingen tussen individuen zonder de economie verder te beïnvloeden. Er is echter meer aan de orde dan alleen de verdeling, namelijk, de efficiëntie van de allocatie. Onder het beschikbare-premiesysteem is er namelijk sprake van een duidelijke individuele band tussen betaalde premie en opgebouwde pensioenrechten. De sterkere band tussen betalen en genieten komt de prikkels op de arbeidsmarkt ten goede. Verder verandert het beschikbare-premiesysteem in combinatie met de overrenteheffing het verzekeringskarakter van pensioenen. Bovendien komt er meer ruimte voor keuzevrijheid en voor beter op maat gesneden pensioenvoorzieningen. Dit alles leidt tot lagere pensioenlasten en een hogere welvaart.

Ten slotte moet me van het hart, dat mr. Broekhuizen de plank mislaat wanneer hij stelt, dat het huidige Nederlandse systeem geen omslagelementen zou kennen. Ook het huidige zogenaamde kapitaaldekkingsstelsel kent back-serviceverplichtingen als gevolg van onvoorziene welvaarts- en renteschokken waarbij pensioenlasten ten behoeve van ouderen worden gedragen door de actieve, jongere generaties.³ In het licht van deze omslagelementen is ook het Nederlandse systeem wel degelijk kwetsbaar voor de vergrijzing. Mijn voorstellen zijn er niet op gericht het huidige systeem af te breken, zoals mr. Broekhui-

² Zie met name blz. 1826: 'Het is niet allemaal goud wat er blinkt.'

³ Zie voor een nadere uitwijding: J. M. G. Frijns, 'Economie en pensioenen: theorie' in C. Petersen (red.), 1990. Pensioenen: Uitkeringen, financiering, en beleggingen, Stenfert Kroese 1990.

zen suggereert, maar om het systeem verder te vervolmaken in het zicht van verschillende maatschappelijke ontwikkelingen, waaronder de vergrijzing.

Hierbij spreek ik de hoop uit, dat de discussie in het Weekblad over deze complexe, maar belangrijke problematiek een bijdrage zal leveren aan een beter pensioenstelsel.

A. Lans Bovenberg

HET FICTIEVE RENDEMENT IN DE INKOMSTENBELASTING EN DE FICTIEVE HERBELEGINGSRESERVE

MR. H. BOSMAN*

1 FICTIES IN HET BELASTINGRECHT

Door de jaren heen is de Nederlandse belastingwetgeving verrijkt met een aantal ficties. Voor de toepassing van de belastingwetgeving kunnen de ficties diverse doeleinden dienen. Zo kunnen ze bijvoorbeeld dienst doen tot het fingeren van inkomen (bijvoorbeeld art. 25a en art. 29a Wet IB 1964), van de woonplaats (art. 2 Wet IB 1964), de vestigingsplaats van rechtspersonen (art. 2, vierde lid, Wet Vpb. 1969) en een belaste verkrijging van in Nederland gelegen onroerend goed (art. 4 Wet BRV). De toekomst zal ons nog wel enige opzienbarende ficties brengen.¹

Ik ga hieronder alleen in op art. 29a Wet IB 1964. De aanleiding hiertoe is HR 13 januari 1993, nr. 28 556, waarin de Hoge Raad binnen de fictief-rendementsbepaling een nieuwe fictie accepteerde, namelijk de fictieve herbeleggingsreserve. Door de Hoge Raad werd het beleid van de staatssecretaris van Financiën aangaande de bepaling van het op grond van art. 29a, vijfde lid, aan te tonen bedrag gesanctioneerd.² Tevens zal ik aantonen dat de door de wetgever en de staatssecretaris beoogde analogie tussen art. 29a en de beleggingsinstelling op grond van art. 28 Wet Vpb. 1969 niet verkregen kan worden.

2 ART. 29A WET IB 1964

2.1 Algemeen

Om te voorkomen dat belastingplichtigen de doorstootverplichting voor beleggingsinstellingen in de zin van art. 28 Wet Vpb. 1969 ontgaan door te beleggen

* Belastingadviseur bij Paardekooper & Hoffman
Belastingadviseurs.

¹ Zie het rapport Afschaffing vermogensbelasting, serie brochures van het fiscaal economisch instituut van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

² Resolutie van 22 februari 1989, nr. DB89/478, v-N 1989, blz. 836 e.v.